

Статистические данные Таврического национального университета имени В.И.Вернадского свидетельствуют о молодом возрасте основной массы профессорско-преподавательского состава вуза (до 40 лет – 41,4%), и одновременно, достаточном стаже преподавательской деятельности (от 3 до 20 лет – 60%).

Выводы. Реализация программных положений Болонской декларации позволит Украине воплотить в жизнь концепцию формирования экономики знаний, в основе которой лежит необходимость использования интеллектуального потенциала для создания благоприятных экономических и социальных условий для развития сферы научных исследований и перевод их вместе с другими операционными процессами в сферу инновационного бизнеса, постоянного повышения технологического уровня производства и конкурентоспособности украинской продукции и обеспечения на этой основе развития профессиональной карьеры и социального достатка работникам, повышении технологической и экономической безопасности как страны в целом, так и отдельных ее субъектов.

Крымские статистические данные свидетельствуют о том, что на примере отдельного региона как количественные, так и качественные показатели благоприятны для реализации всех поставленных задач.

Источники и литература:

1. Болонский процесс : [Электронный ресурс] // Евр. обр. Портал. – Режим доступа : www.eu-edu.org.
2. Ковтуненко В. А. Реалии становления «нового» среднего класса в Украине / В. А. Ковтуненко // Актуальные проблемы экономики. – 2010. – № 8. – С. 241-246.
3. Главное управление статистики в АРК. – С. 291.
4. Главное управление статистики в АРК. – С. 293.
5. Главное управление статистики в АРК. – С. 294.
6. Главное управление статистики в АРК. – С. 297.
7. Главное управление статистики в АРК. – С. 292.
8. Главное управление статистики в АРК. – С. 298.
9. Черный А. В. Интеллект как социально-экономическая категория и главный фактор устойчивого развития общества / А. В. Черный // Актуальные проблемы экономики. – 2010. – № 8. – С. 18-22.
10. Федулова Л. И. Особенности экономики знаний на современной фазе развития общества: теория и практика развития в Украине / Л. И. Федулова, Т. М. Корнеев // Актуальные проблемы экономики. – 2010. – № 4. – С. 73-85.

Шукліна С.О.

УДК 572.026:371.383:929 «18» (477.75)

«...ЯК АРТИСТ Я В ЗАХВАТІ ВІД ФЕОДОСІ...» (ДЕКЛІВКА СТОРІНОК З ЖИТТЯ І ГРОМАДСЬКОГО СЛУЖІННЯ І.К. АЙВАЗОВСЬКОГО)

Вивчення історії благодійницької діяльності відомих представників Таврійської губернії другої половини 19-го століття набуває актуальності як відображення активної громадянської позиції видатних діячів по відношенню до співвітчизників з їх «малої батьківщини». Проблема насичення історії культурного життя Таврійської губернії особами і визначення міри їх участі у громадському житті не може сьогодні вважатися вирішеною тому, що пошук таких осіб тільки започатковано. Саме талановитий, уславлений та багатий городянин Феодосії Іван Костянтинович Айвазовський постає такою фігурою, яка допомагала городянам у вирішенні проблеми бути чи не бути маленькому периферійному місту живим.

Частіше мистецтвознавцями досліджується творчий шлях митця Айвазовського, але ніякої уваги не приділяється постаті піклувальника і пропагандиста місцевих потреб, від вирішення яких залежало майбутнє міста. (Винятком стала збірка документів і матеріалів до його біографії, на яку ми посилаємося у виносках статті.) Сьогодні нагально вимагає прикладів служіння суспільним потребам, і поки невчасно вважати це питання вирішеним. У нашому дослідженні важливим постає факт, що таким досить рідким прикладом був представник інтелігенції. Саме історичний підхід у вивченні ролі Айвазовського як громадянина ми поставили своєю метою.

Завдання дослідження полягає у визначенні шляхів і засобів, якими Айвазовський досягав такої поваги до проблем розвитку рідного міста. Ми знайшли достатньо переконливі свідчення успішної невтомної громадянської діяльності митця зокрема у листуванні з його сучасниками. Висновок щодо видатної ролі Айвазовського у розвитку міста Феодосії у визначений період часу і навіть пізніше, за межами його життя, не підлягає сумніву, але водночас підштовхує нас до розширення середовища пошуків, тому що очевидно він не міг бути одинаком на цьому шляху.

Наступний етап пошуку яскравих прикладів активної позиції у громадському житті наближає нас до вивчення широкого кола сучасників Айвазовського, які також зробили свій внесок у розвиток культурного життя у Таврійській губернії у другій половині 19-го століття.

Надзвичайно повчальна історія склалася із взаємної громадськості міста Феодосії й уродженця цього міста великого художника І.К. Айвазовського, їхня взаємна любов і вдячність складає визначну сторінку культурного життя міста протягом майже двох століть. Морський торгівельний порт, відкритий у 1896 році, і залізниця, що з 1892 року з'єднала Джанкой із Феодосією, Московією, Москвою і столицею, – ці надзвичайно важливі для розвитку міста проекти були здійснені із значною активною участю І.К. Айвазовського. Клопотання тривали не один десяток років, і вів їх на найвищому урядовому рівні від імені міста І.К. Айвазовський; пишаючись досягненнями мети, він написав і подарував місту картину-алегорію «Торжество Феодосії» і

полотно «Перший потяг у Феодосії». У листуванні з міністром графом Л.А. Перовським протягом 1853 року І.К. Айвазовський обґрунтував необхідність і одержав дозвіл на ведення археологічних розкопок в околицях Феодосії і передав у зібрання Ермітажу унікальні предмети, у тому числі золоті прикраси античного періоду.[1] Безустанні клопотання і діяльна увага І.К. Айвазовського дійсно не збіглися за своїм розмахом із рангом маленького міста, але за 80 років його життя місто придбало всі ознаки культурного центру.

У 1865 році відбулося відкриття художнього класу ніби місто було заселене аматорами живопису: «...нині, влаштовуючи у Феодосії художню майстерню, Айвазовський має за мету полегшити заняття мистецтвом тим художникам, які бажають користуватися його радами і керівництвом. Подібна діяльність, він сподівається, не уповільнить принесення благодійних плодів уже навіть тому, що в краї настільки віддаленому від столиць, нерідко з'являються талановиті молоді люди, які, не маючи коштів починати далекі подорожі й не знаходячи ніякої можливості займатися мистецтвом у себе на батьківщині, змушені відмовлятися від свого покликання...».[2] Приваблювала не тільки можливість одержувати поради майстра, (хоча саме по собі це було безцінним) – чарівність особистості, популярність, безприкладний успіх, почесні й багатство були так само привабливі в очах молодих людей. Айвазовський уособлював успіх й удачу, у ньому мало потребу місто, воно пишалось його чином таємного радника й уміло використовувало його чималі можливості для росту престижу.

Наприкінці життя Айвазовський вирішив, що більше не хоче бути почесним попечителем (піклувальником) у Феодосійській гімназії, тому що багаторазові клопотання не подобаються в Одесі (де був Навчальний округ), але його вмовили залишитися – він не визнавав грані можливого, коли мова йшла про громадське благо.

«Як артист я в захваті від Феодосії...» – мова не йшла про красу природи, це була вдячність долі за дарунок народження саме в цьому місці, усвідомлення історичного шляху міста, насиченого багатьма культурними шарами, усвідомлення причетності до долі міста й своєї ролі в ній. Почуття подяки, видно, йшло з дитячих вражень, коли син базарного старости був направлений у Сімферопольську гімназію, а пізніше й в Академію мистецтв у Санкт-Петербурзі при сприянні Таврійського губернатора О.І. Казначеева. Казкова доля випала за допомогою чиновника – колишнього градоначальника Феодосії, ще при житті Казначеева його пам'яті був присвячений фонтан на ринковій площі – один із декількох, побудованих художником у дарунок місту. У цій історії усе має відтінок античності, коли велика кількість води була ознакою добробуту, фонтани були прикрасами міст і виміром культурності жителів, вода була проведена ледве чи не по акведуку за багато кілометрів, а рахувалась вода «відрами» – ніби мова йшла про вино... «Не маючи сил далі залишатися свідком страшного нещастя, яке щорічно випробує безводдям населення рідного міста, я дарую йому у вічну власність 50000 відер за добу чистої води з приналежного мені Субашського джерела... А в майбутньому, при розвитку міста, можна провести воду з того ж мого джерела на 200 тис. жителів...» У цей час населення Феодосії складало приблизно 10 тис. осіб, сьогодні – 100 тис.; так що можна тільки дивуватися польоту думки дарувальника та його особливих стосунків із мешканцями.

Фонтан у центрі міста з написом «Фонтан І.К. Айвазовського, 18.IX. 1888» був споруджений на власні кошти й за його ж проектом; ще його називали «Добрим генієм», що означає – 1) вищий ступінь обдарованості, розуму, таланта; 2) у давньоримській міфології – дух-заступник, нібито супровідна людина протягом усього життя й управляючий його діями та помислами.[3] Фонтан представляв собою архітектурний ансамбль із двох павільйонів і бронзової жіночої фігури з раковиною в руках, із якої падає струмінь води в басейн – будівництво й відкриття водопроводу та фонтана було фактом культурного життя міста, що ознаменовувалося, як і покладено було в культурному суспільстві, виконанням спеціально написаної пісні.

Наслідкуванням античності та нагадуванням про неї був будинок музею старожитностей, побудований із ініціативи І.А. Айвазовського, про що він писав в Академію мистецтв у Санкт-Петербурзі 14 грудня 1971 року; на урочистому освяченні храму будівельник подарував музею 5 картин, а на пам'ятник герою Кавказу генералу А.С. Котляревському – пожертва на побудову на місці турецького укріплення соборного храму в ім'я святого Олександра Невського. Кошти на пам'ятник імператору Олександрові III Айвазовський збирав «від виставок», танцювальних вечорів і концертів, причому, коли в галереї співали столичні знаменитості Микола і Медея Фігнери, уся сума пішла на пам'ятник, а співакам були подаровані дві картини; сама галерея була єдиним місцем у Феодосії, де можна було влаштувати концерт або спектакль, де бували А.Г. Рубінштейн, Г. Венявський, К.А. Варламов, Н.Ф. Сазонов та інші. Із 1880 року галерея в будинку художника була місцем публічного спілкування зі своєю атмосферою: стіни величезного приміщення прикрашали великі картини, маленькі були встановлені на мольбертах, темні стіни підкреслювали фактуру статуї – копій із античних скульптур. Знайомство з відомим петербурзьким журналістом, видавцем газети «Новое время» О.С. Суворіним, який був захоплений ідеями Айвазовського та побудував у 90-х роках дачу у Феодосії, також мало наслідки для міста у вигляді новобудови: «...Будинок театральної зали з клубним приміщенням уже під дахом, унизу магазини, із яких два, я думаю, зберегти за нами у спадок, якщо Ви бажаєте влаштувати книгарню та читальню відразу, а по сусідству я візьму приміщення для художніх предметів...».[4]

Те, що Айвазовський відрізнявся великою «відданістю праці» – це факт, якому є маса підтверджень, особливо ж часто він звертався до різних осіб щодо благодійних справ: отут він не соромився й прохання його стосувалися долі людей, благоустрою та культурного життя Феодосії. Вищезгаданий лист до Суворіна – це обговорення одного з багатьох починань, у низці яких публікації в «Новом времени» – на користь

вирішенню питань про будівництво залізниці й порту саме у Феодосії[5], про розіграш картин у лотереї на допомогу голодуючим узимку 1891 року у Феодосії, Сімферополі, Севастополі, Санкт-Петербурзі[6], про пожертвування сум, отриманих із виставок в Одесі, Харкові, Москві[7], про накопичення коштів від галереї у Феодосії[8], про подаровані картини вірменському, турецькому, російському і грецькому товариствам.[9]

Традиція пишно святкувати всяку подію йшла від бажання розділити радість із городянами, прикрасити їх існування та підтвердити свій зв'язок із їхніми долями, із місцем і часом громадського життя.

Вперше урочисто було відзначено повернення Айвазовського з Європи в 1846 році – тоді у феодосійську бухту ввійшли 5 військових суден (серед командирів були Корнілов і Нахімов), і була проведена вечір на 300 персон; при запуску першого потяга у феодосійську бухту вийшли судна Чорноморського флоту, і з тих пір усяка зустріч потяга, гулянка на пероні та вокзалі стали святом. Узагалі тема морських боїв і перемоги російського флоту – одна з улюблених, прославляння Чорноморського флоту – як обов'язок художника Головного Морського Штабу, втілювався в багатьох подарунках у вигляді картин: так була подарована в Тулонський лицей картина «Морський бій при Наварині», де російська та французька ескадри боролися як спільники.[10] Останнє грандіозне свято було влаштоване спільно громадськістю Феодосії та І.К. Айвазовським у вересні 1897 року на честь вісімдесятиліття художника: місто та залізничні колії потопали в прапорах і гірляндах, ілюмінація прикрашала берег моря та вулиці; смолоскиповою ходою пройшли гімназисти з хором і оркестром, виконали «Многая лета»; у галереї, прикрашеній електричними вензелями, шумів карнавал із танцями народів Європи й Азії, блискучий раут відбувся 27 вересня в будинку, а розкішний за складом концерт із приїжджими оперними знаменитостями – у галереї для депутатів від різних міст і установ із вітаннями від високопосадовців і від художників із усіх кінців світу... Ім'ям Айвазовського були названі вулиця, бульвар, школа, амбулаторія в Старому Криму – Феодосія вшанувала свого знаменитого громадянина пам'ятником, на який місто асигнувало 2 тис. крб. і земство – 1500 крб., інші кошти зібрали за всеросійською підпискою.[11]

Відразу після ювілейних свят Айвазовський писав в Академію мистецтв: «...Я хотів у день мого ювілею влаштувати в себе в картинній галереї обід для міщан і приїжджих. Але місто випросило уступити святкування ювілею ...».[12] Це був період, коли одне ім'я художника привертало увагу до міста. Якщо у Феодосії склалися найбільш сприятливі умови для художників, атмосфера поваги й шани до таланта, коли там навчалися, працювали й жили майстри столичного рівня, то й сьогодні Галерея, як і раніше, залишається культурним центром, що й дотепер несе відтінок таланта І.К. Айвазовського, його послідовників і учнів – А.І. Фесслера (1826 -1885), Л.Ф. Лагоріо (1827 – 1905), О.В. Ганзена (1876 – 1940), О.П. Боголюбова (1824 -1896), Е.Я. Магдесіана (1857 -1908), К.Ф. Богавського (1872 -1943), М.С. Барсамова (1892 -1976), М. Волошина (1877 -1932), С.Г. Мамчича (1924 – 1974), В.О. Соколова (1925 -1997), П.К. Столяренка (р.1925) – це означає, що основа, закладена І.К. Айвазовським у громадянському, патріотичному пориві, дотепер служить збереженню культурного рівня цілого міста і всього Криму.

Не виключено, що він сам був автором епітафії на пам'ятнику білого мармуру: «Народившись смертним, залишив після себе безсмертну пам'ять...». Історія культурного будівництва взагалі найбільше продуктивно складалася там, де жили й вели свою діяльність люди великої сили таланта і любові, у тому числі й любові до місця на землі, де був визнаний їхній талант. Мотив признання й любові публіки, знаки уваги й взаємної потреби – це є основа громадського життя.

Свідомість особистості, сформована при позитивному відношенні до неї громади в умовах торжества чеснот і високих моральних принципів, публічному визнанні моральних цінностей і критеріїв суспільного блага – це усвідомлення високого творчого потенціалу, здатне віддавати свою творчу енергію для побудови культури як ми бачимо на прикладі громадського служіння І.К. Айвазовського.

Джерела та література

1. Архив Ленинградского отделения Института истории материальной культуры – Ф.9 – Д.29. (Копия в Феодосийской картинной галерее. Далее - ФКГ)
2. Личное дело И.К.Айвазовского. – Оп.4. – Д.1 литер А. – Л.л. 15-16. (Копия в ФКГ)
3. Словарь иностранных слов. – М.: Из-во иностранных и национальных словарей, 1949. – с.151
4. Центральный госуд. литературный архив. – Ф.459. – Е.х.47, переписка с А.С.Сувориным. (Копия в ФКГ)
5. И.К.Айвазовский. Сборник документов и материалов. – Ереван, 1967. – Док.№ 204.
6. Саме там, док.№ 211.
7. Саме там, док.№№ 247, 248, 249.
8. Саме там, док.№256.
9. Саме там, док.№195(а).
10. Саме там, док.№228.
11. Щодо питання про роль І.К.Айвазовського в суспільному житті: Барсамов Н.С. 45 лет в галерее Айвазовского. – Симф.: из-во «Таврия», 1971 – 256 с.; Гейман В.Д. И.К.Айвазовский. К столетию со дня рождения.//Известия Таврической учёной архивной комиссии. – №55 – С.192-199.;Павловский А. И.К.Айвазовский.// Записки Одесского Общества истории и древностей. – Т.23. – С.1-15.; Полтавцев А. И.К.Айвазовский (опыт характеристики).//Русская старина, 1909, сент. – С.435-444.
12. Центральный государственный архив Ленинграда – Ф.Академии художеств. – Д.1 литер В. – Оп. 14-24.(Копия в ФКГ).